

עכשיו כבר מותר לגלות

אלדד היה עורכו הראשי של פרוייקט 'דברי הימים / חדשות העבר', שהופיע בשני כרכים בשנות החמישים (החל משנת תשי"א). בפרוייקט זה נסקרו האירועים ההיסטוריים – תקופה אחר תקופה – בפורמט של גליונות עיתון. בכרך א' נפרשה התקופה שמאברהם אבינו עד הנביא ירמיהו, ובכרך ב' – מנס פורים עד יהודה הלוי. המאמרים העיקריים של כרך א' זמינים גם ברשת האינטרנט:

<http://www.daat.ac.il/daat/history/divrey/shaar.htm>

אופי הכתיבה "העיתונאית" כלל דיווחים וכתבות רציניות, בצד פיליטונים, פינות הומוריסטיות, קריקטורות, ואף "פירסומות" למיניהן. כותרות העיתון – ביחוד הכותרת הראשית בכל גיליון – נעשו כמלאכת מחשבת של 'החייאת' ההיסטוריה והאישים הפועלים בה, בהגשה אקטואלית תוססת.

ה'חשיפה' המובאת כאן נכתבה בכרך ב' – בגיליון בו נסקרת תקופת התנאים, תחת שלטון רומא.

היו מסובין בבני-ברק

הדיונים המדיניים המכריעים התקיימו לסירוגין – בלוד, בבית דינו של רבי טרפון, ובבני-ברק, בבית דינו של רבי עקיבא.

הישיבה הגורלית היתה זו שבלייל סדר פסח לפני שנתיים ומחצה.

היה זה מיד לאחר שובו של רבי יהושע בן חנניה מאלכסנדריה, שם נפגש עם אדריינוס קיסר בפעם האחרונה, כדי למנוע אותו מלהקים את אליה קפיטולינה. (הערה 1) כזכור, לא הצליח רבי יהושע בשליחותו – וליל הסדר בבני-ברק עמד בסימן הכישלון הזה. היה ברור שמעתה תהיה ידם של מחייבי המרד על העליונה. רבי אלעזר בן עזריה – אף הוא ממתנגדי המרד, כרבי יהושע – מחה נגד הצורה המחתרנית של עריכת ה"סדר": "הרי אני כבן שבעים שנה" – טען – "ולא זכיתי לספר ביציאת מצרים **בַּלילות**, עד שדרש זאת בן-זומא".

בן-זומא אמר שאנו עומדים בפני הגאולה האחרונה אשר תוריד מגדולתה את יציאת מצרים, על כן אין חשיבות מיוחדת כיום לדון ביציאת מצרים מימי קדם דווקא. **"וכי מזכירים יציאת מצרים לימות המשיח?"** – שאל בחום בן-זומא – "הרי כתוב מפורש הוא: 'הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאוּם ה', וְלֹא יֵאמְרוּ עוֹד חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם; כִּי אִם חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה וְאֲשֶׁר הֵבִיא אֶת זֶרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם צְפוּנָה' וכו'". (הערה 2)

אותו הלילה סיפרו ב"יציאת מצרים" החדשה. רבי עקיבא מסר דין וחשבון מפורט על הכוחות העומדים לרשותנו בארץ ובתפוצות. ויכוח ממושך התחולל כשהדיון נסב על תוצאות המרד בימי טריינוס. (הערה 3) דוֹבַר על האבידות שסבלו הרומיים והיוונים במצרים ועל הים (כלומר בקפריסין). תחת ההסוואה של דיון במכות מצרים וחשבונות על "אצבע" אחת ועל "יד" וכו', נעֶשָה חשבון האבידות של "המצרים" שבימינו.

מספר האבידות הגדול ביותר (שלוש מאות אלף בערך), יצא לפי חשבוננו של רבי עקיבא.

לילה שלם נמשכו הדיונים. ברור היה שכל מאמציו של רבי יהושע בן חנניה לדחות את המרד לא יצליחו עוד. רבי טרפון היה הקיצוני בַּדְּעוֹת למען המרד. לפני חמש שנים היה ויכוח מעמיק בעליית בִּיתוֹס בן זונין בלוד, בַּבְּעִיָה מה קודם למה – תלמוד למעשה או מעשה לתלמוד. רבי טרפון – שהוא כידוע כהן ואיש "העבודה" טען: מעשה קודם. אולם רבי עקיבא אמר שתלמוד קודם, ויש להכין את הרוח לפני הפעלת הגוף. נמנו חכמים – (בישיבה זו השתתפו שלושים ושניים זקנים) – וברוב דְּעוֹת הוחלט: **"תלמוד קודם, שתלמוד מביא לידי מעשה"**. (הערה 4)

אולם בשעה זו הסכים גם רבי עקיבא שהגיעה עת המעשה. כשהוויכוח נתמשך, פרצו שני צעירים מתלמידי רבי עקיבא וקראו: **"רבותינו, הגיע זמן!"** חלוש וזקן מאוד היה אותה שעה רבי יהושע בן חנניה, והוא קיבל את דעת הרוב.

הישיבה ההיסטורית בבני-ברק נסתיימה בַּבְּרַכָּה הגדולה, אשר בירך רבי עקיבא:

"כֵּן ה' אֱ-לֹהֵינוּ וּא-לֵהֵי אֲבוֹתֵינוּ יִגִּיעוּ לְמוֹעֲדֵים וּלְרִגְלֵים אַחֲרֵים הַבָּאִים לְקִרְאָתָנוּ לְשָׁלוֹם, שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עֵינֶיךָ וְשָׂשִׂים בְּעִבּוֹדְתֶךָ וּבְחִידוֹשׁ בֵּית מִקְדָּשְׁךָ, וְשֵׁם נֹאכַל מִן הַזְּבָחִים וּמִן הַפְּסָחִים אֲשֶׁר יִגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבֵּחֶךָ לְרִצּוֹן, וְנוֹדָה לְךָ שִׁיר חָדָשׁ עַל גְּאוֹלְתָנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ – בְּרוּךְ אַתָּה ה' גֹּאֵל יִשְׂרָאֵל".

מי הוא לבן הארמי?

כאשר הגיעה לאוזני התלמידים למחרת הסדר בבני-ברק הדרשה שדרשו החכמים **"צא ולמד מה ביקש לָבָן הארמי לעשות ליעקב אבינו, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן ביקש לעקור את הכול"** – היתה התמיהה רבה עד מאוד, שכן לא שמענו עד כה דבר על כך שלבן ביקש לעקור את הכול.

וכי מה רוצים חכמים מְלָבָן? נתן לו ליעקב שתי בנות, נתן לו גם מרכושו. וכי עֶשָׂו לא היה שונא גדול יותר ליעקב מאשר לָבָן? ועד כדי כך, שְלָבָן – חותנו של יעקב – יהא גרוע מפרעה מלך מצרים?

אך היום מותר כבר לגלות: לא על לָבֶן הארמי דוֹפֵר באותו ליל סדר – כי אם על רומא, שהיא גרועה ממצרים של פרעה.

"ארמי" כתיב – ו"רומאי" קרי. "לָבֶן" כתיב, ו"אלבינוס" קרי; הוא אלבינוס הנציב הרשע האחרון לפני מרד הקנאים האחרון, שבעקבותיו חרב בית המקדש. (הערה 5) ואף הבוגד הזה, פלביוס, נאלץ לכתוב עליו: "לא היתה נְבֻלָה שלא עשה". לפני ששחרר מתפקידו, הוציא אלבינוס להורג את כל הקנאים האסירים ושחרר את כל הרוצחים הפליליים. שמו נשאר לדיראון פְּגֵרוֹעַ שפְּנֻצִיבִים שקירב את הקץ, ושמו נהיה לסמל רשעותה של רומא – היא היא לָבֶן הארמי.

~~~~~

הערת סיום:

המאמר פורסם בקובצי 'דברי הימים / חדשות העבר', כרך ב'.

הערות

1

על שיחות בין רבי יהושע לבין אדריינוס קיסר – בדברים העומדים ברומו של עולם – מסופר במקומות הרבה. אלדד מעלה את ההשערה שרבי יהושע ירד לאלכסנדריה כדי לנסות ולהניא את אדריינוס מלבנות עיר אלילית בירושלים – ונראה שהוא הולך בכך אחר יהודה-דָּוִד איזנשטיין פְּאֻנְצִיקְלוֹפְדִיָה 'אוצר ישראל', על-סמך מכתב שכתב הקיסר לידידו. ראה על כך באתר האינטרנט 'דעת':

<http://www.daat.ac.il/encyclopedia/value.asp?id1=2055>

2

הפסוקים – בנבואת ירמיהו, פרק כ"ג ז'-ח'.

השיח הזה בין בן-זומא לחכמים מובא במסכת ברכות דף י"ב עמוד ב', ובמקומות מקבילים. שם מובאת גם תשובת החכמים לבן-זומא: "אמרו לו: לא שתיעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתהא [גאולת] שיעבוד מלכויות עיקר, ויציאת מצרים טפל לו".

3

טריינוס היה קיסר רומא לפני אדריינוס, והוא הכביד את ידו על היהודים. בימיו – וכנגדו – פרץ 'מרד התפוצות'; (בשנת 115 לספירה, עשרים שנה קודם למרד בר כוכבא אשר בו עסקינן כאן). המרד החל במצרים, התפשט ליהודה, לקפריסין, ולארצות

נוספות. המרידה דוכאה באכזריות רבה; בית-הכנסת המפואר באלכסנדריה הוחרב, ומאות אלפי יהודים נהרגו לפי-חרב, בכל רחבי האימפריה.

4

על-פי רוב המקורות שלפנינו, נוסח הדין היה אם מעשה גדול מתלמוד, או שתלמוד גדול ממעשה, והמסקנה היתה: "תלמוד גדול, שהתלמוד מביא לידי מעשה"; (ראה למשל במסכת 'קידושין' דף מ' עמוד ב'). אך אמנם, בכמה מקומות בתלמוד הירושלמי מסתבר שהדין היה מה מן השניים קודם למשנהו – כדברי אלדד כאן – וראה למשל ב'פסחים' פרק ג' הלכה ז'.

לעניין השתתפות שלושים ושנים זקנים בדיון זה – ראה בתוספתא 'מקוואות', פרק ז' הלכה י"א. (בית בייתוס בן זונין נזכר בקשר לליל סדר שערכו בו רבן גמליאל וזקנים, כל הלילה, "עד קרות הגבר" – ונתנו אלדד עניין לכאן. ראה בתוספתא 'פסחים', פרק י" הלכה י"ב).

5

אלבינוס היה הנציב ביהודה מטעם הקיסרות הרומית משנת 62 לספירת הנוצרים עד שנת 64, כשנתיים לפני שפרץ המרד הגדול. אחריו התמנה גסיוס פלורוס – הנציב הרומי האחרון – שלא היה טוב מקודמו.